

ВЈЕРА И ЗНАЊЕ

Никола Маројевић*
Епархија
будимљанско-никшићка
Никшић, Црна Гора

Апстракт: У раду се истражује однос вјере и знања. Полази се од тинсеолошкој, епичкој, па преко философској се на крају долази до теолошкој виђења њиховој сложенеј односа. Вјера је кључни феномен човјековој бића и основни елемент религиозној животој уопште. Сазнање, посматрано у контексту религиозној познања, у ствари је саживљавање са објектом сазнања. Акт религиозној познања је акт откривења. Хришћанска вјера није психолошко стање није вјерност у свакодневном, прозаичном значењу, већ прије свега онтолошка веза између човјека и Бога.

Кључне речи: вјера, знање, религиозни феномен вјере, откривење, молитва.

Вјера и знање заузимају нарочито мјесто у цјелокупној свјетској мисли, култури, духовности... Као такви они често обликују човјеков поглед на живот, утичу на његово мишљење формирајући му парадигме и правце раскривајући духовне вратнице човјекове душе. Ум може бити импресиониран неким предметом или групом предмета искуства тако дубоко и силно да дјелују попут неког духовног катализатора, и бива кристалисано оно што је до тада било само облак нејасних, мутних и необликаних осјећања и тежњи, дајући нову структуру, препознатљиву за човјеково поимање и језичко обликовање, којом се онда може и јасније сагледавати цјелокупно човјеково искуство. Такав снажан духовни катализатор може чак утицати на човјеков поглед на свијет, понекад га и радикално мијењати.¹ Овим бива јаснији феномен да вјерујући човјек одједном из основа мијења

* marojevicnikola@gmail.com.

¹ Уп. Hick, John, *Faith and Knowledge*, London, 1988, 216.

свој поглед на свијет и философију живота. Вјера (религиозна) има свој циљ, објектно-субјектну повезаност и мотивацију, а њене неопућиве компоненте јесу носилац вјере, религиозно-морално начело, бесконачност, безвременост, који упућују на нешто трансцендентно.² Вјера постаје кључни феномен човјековог бића, како у сфери културе, друштвене реалности, – као основни елемент религиозног живота – тако и религије у цјелини. Критеријуми вјере су идентични са вјероучењем – симолом вјере, религијом, религиозним опитом... Тако долазимо до оног што можемо назвати вјера као личносни феномен – одређени правац исповиједања догмата вјере, као што је случај са хришћанском вјером.

Бројни философи се држе догмата да је обавезан критеријум научности код изучавања религије принципијелно одбацивање утицаја натприродног.³ Уколико неки мислилац у својим разматрањима допусти у извјесној мјери макар и привид неких феномена божанског мијешања – сматра се преобраћеним у богослова.⁴ Тако се долази до тачке гдје се наука и религија оштро супротстављају, тачније када се с материјалистичког становишта посматрано, свако проучавање које допушта уплив божанског бића сматра ненаучним, јер је научно истраживање искључиво и једино само оно које је независно од божанског мијешања. Религиозно сазнање се онда проглашава неспојивим с науком,⁵ из разлога што наука расвјетљава тајне бића средствима и на начин који потврђује друштвено-историјска пракса. Религија, са своје стране, полази од догмата, који су са тог гледишта лаж и фантазија, па самим тим противрече стварној природи ствари.⁶ Религиозност, била она психолошке или исказне природе, увијек подразумијева одређене ставове, као што су рецимо поштовања или повјерења.⁷

По неким претпоставкама, на гносеолошком плану се може говорити о противстављености између вјере и знања. Вјера се, тако, чак

² Ср. Чеснова, Е. Н., „Вера и эсхатология: критериальный подход к содержанию понятий в их взаимосвязи“, Е. Н. Чеснова, Е. Г. Якимова, *Научный диалог*, 2013, № 12 (24): Обществественные науки, 146.

³ Ср. Яковенко, И. А., „Проблема соотношения религиозного и научного знания“, *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология*, № 3 / 2011, 23.

⁴ *Исшо*.

⁵ Уп. Лобовик Б. А., *Религиозное сознание и его особенности*, Киев: Наукова думка, 1986, 31.

⁶ *Исшо*.

⁷ Уп. Audi, Robert, „Belief, Faith, and Acceptance“, *International Journal for Philosophy of Religion*, Vol. 63, No. 1/3, Ethics of Belief: Essays in Tribute to D. Z. Phillips (Feb., 2008), 93.

и она религиозна, третира као „вјероватно знање“, које је утврђено субјектовом свијешћу да прихвата нешто потенцијално прихватљиво за истинито, и да је оно као такво идентично објективној реалности.⁸ Објекат вјере може бити нешто принципијелно недоказиво рационалним путем, у извјесном смислу натприродно, трансцендентно или чак непоуздано, али је могуће да у будућности буде поуздано?! Резултат оваквог расуђивања је да вјера доведена до поузданости губи свој ослонац и није више вјера, него знање, по преимућству. Не би требало извести закључак да је вјера неспојива са разумом, упркос њиховој разлици. Неки теистички мислиоци су стављали превелики нагласак на ирационалну природу вјере и неактуелност разума и објективност у вјери. Други су превише „вјеровали“ у моћ разума. Изнад овог нивоа (привидног) сукобљавања вјере и знања, грубих здраворазумских запажања – показује се да дуализам вјере и знања губи на снази и смислу, уколико се постави проблем означавања територије и граница знања.⁹ Али, како показује хришћански развијена дијалектика односа вјере и знања – на вишем нивоу они се „обједињују“ у богопознање, као однос са Живим Богом.¹⁰ Људи имају моралну обавезу да његују рационално увјерење о религији, као и необавезне и добре разлоге за своју вјеру. Ако постоји Бог онда постоји и морална обавеза да се култивишу човјекова вјеровања. Ако пак пођемо од тога да не постоји Бог – онда опет постоји морална обавеза да се култивише атеистичка „вјера“.¹¹ Апсолутно Божије постојање не може бити доказано на основу постављених премиса – зато што рационално демонстрирање логичког/рационалног суђења подразумијева апсолутне, неоспорне премисе. Вјера, прије свега полази од љубави, од вјере у Љубав. Без вјере у Бога људски разум постаје бесмислен, постаје само софистички алат да обмане неопрезне и себе заштити од стварности божанске љубави.¹²

Феномен религиозне вјере завређује пуну истраживачку пажњу, и актуелност њеног тематизовања не јењава већ неколико вјекова. Прије свега због тога што одговори на питања о суштини вјере и те

⁸ Ср. Шахов, М. О., *Религиозное и научное знание, религиозная и научная вера*, Проблема демаркации науки и теологии: современный взгляд, Москва, 2008, 44.

⁹ Ср. Welker, Michael, „The Demarcation Problem of Knowledge and Faith: Questions and Answers from Theology“, *Clashes of Knowledge, Knowledge and Space*, Volume 1, 2008, 146.

¹⁰ Уп. Lehrer, Keitii, „Knowledge, faith and skepticism“, *Scientific and Religious Belief, Philosophical Studies*, Series Volume 59, 1994, 9.

¹¹ Ср. Swinburne, Richard, *Faith and Reason*, Oxford, 2005, 132.

¹² Уп. McDermott, John M., Faith, „Reason, and Freedom“, *Irish Theological Quarterly*, 67, 2002, 331.

како доприносе бољем разрјешавању проблема око правилног схватања природе религиозног опита, религиозног погледа на свијет, положаја човјека у свијету, смисла односа међу људима, успостављања моралног система вриједности, праваца дјеловања човјека у култури, положаја у друштву, па све до најтананијих нити духовне сфере живота, које врхуне у формирању личности сваког појединца понаособ, па онда и у оквиру или унутар религијске заједнице, али и саме заједнице посматране као цјелине. Испитивање дубинâ феномена вјере је толико сложено да се не може ни говорити о неком закљученом становишту. Одговор на тајну вјере се дописује у сваком времену и цивилизацијској прекретници.

Када је ријеч о анализи феномена религиозне вјере онда би требало имати у виду да се не ради само о религиозном феномену колико о доктринарној љуштури религије. Идентификација овог типа најчешће осиромашује феномен религиозне вјере свдећи га искључиво на догмате ове или оне религије или пак религиозног учења.¹³ Али вјера јесте, прије свега, личносни феномен, основа задобијања личности и као таква један од кључних фактора који одређују начин живљења човјека. Међутим, вјера није само духовно-словесна формула, у којој се испољава карактер и предмет објекта вјере већ и смисао и суштински карактер субјективно коначног у његовом бесконачном постојању у бескрајном и свеблагом Господу Богу, Апсолуту, у зависности од религије и култа у чијој сфери долази до поменуте идентификације и актуализације као религиозне индивидуе.¹⁴ До разјашњавања природе вјере долази нпр. у дјелу Светог Теофана Затворника.¹⁵ Видјећемо да свему претходи *познање* Господа Исуса Христа, односно познање устројења спасења у Њему (Еф. 1, 18) – такво познање је неопходан услов за рађање вјере у човјеку, тачка од које почиње њено образовање, без претходног знања о предмету вјере.¹⁶

До, на извјестан начин, класичног противстављања између разума и вјере, односно знања и вјере – долази када се постави питање сазнања и улоге вјере.¹⁷ Тако, преко Тертулијана, Анселма и др. бивамо од-

¹³ Ср. Чеснова, Е. Н., „Особенности раскрытия сущности феномена религиозной веры в теологии и богословии“, *Научные ведомости БелГУ. Серия: Философия. Социология. Право*, 2011, № 20 (115), 315.

¹⁴ *Исшо*.

¹⁵ Видјети: Епископ Теофан, *Начертание Христианскаго правоученія*, Москва, 1890, 57–60.

¹⁶ Уп. *исшо*, 58.

¹⁷ Видјети у нашем раду: Никола Маројевић, „Знање и вјера“, *Смисао*, Часопис Одјељења за друштвене науке Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори, III/1–2 (2014), 7–12.

ведени у сферу гдје се вјера и знање оштро постављају једно наспрам другог. Такво позиционирање вјере и знања изазивало је мислиоце да постулирају или њихово нераскидиво јединство или пак првенство једног над другим. То је повлачило за собом и разматрање вјере као религиозног и гносеолошког феномена.¹⁸

У хришћанском богословљу однос вјере и знања се може пратити од Тертулијана („Вјерујем јер је апсурдно“), Августина („Вјерујем да бих разумио“), Пјера Абелара („Знам, да бих вјеровао“), Томе Аквинског (хармонија вјере и разума, уз првенство вјере) и Светог Симеона Новог Богослова („умно дјелање“). Средњи вијек је био добра позорница за ширење природног симболизма по коме је под ознаком *Sapientie* (мудрости) сасвим срећно развијена естетска и епистемичка нит човјековог ума.¹⁹

Дијалектичка природа односа вјере и знања може се пратити и са позиција односа истинитости и лажности, које са собом повлачи и разграничавања између научне и религиозне вјере (духовна сфера), филозофске вјере, вјера / сујевјерје, спознатљива и неспознатљива вјера, слијепа вјера... Када је ријеч о религиозној вјери, ваљало би поставити питање источника вјере, а самим тим били би јаснији одговори који се тичу типова религиозне вјере доводећи је у везу са мистичком вјером, тајноводственим опитом, духовним – религиозним опитом о коме свједоче бројни духовни ауторитети.

Нарочити аспект религиозног феномена вјере раскрива се у њеном етичком контексту. Наиме, пројављивање вјере кроз религиозно-етичке категорије постаје једна од темељних претпоставки хришћанског богословља. Ту изнад свега имамо на уму категоријске парове: љубав–нада, добро–зло, вјера–дјела, живот–смрт, воља–мотивација, и тако редом. Слиједећи ту нит, запажамо да се вјера јавља као морално самопроцјењивање, вредновање дјела и поступака човјека, с једне стране, али и идеализовани систем вриједности, који води темељном преображавању живота, с друге. Увиђа се да постоји посебна повезаност између љубави, вјере и дјела човјека – они битно одређују живот сваког појединца, без обзира на вријеме и епоху – њихова актуелност никада не јењава. Вјера подразумијева љубав, полази од ње, на њу се наслања – а љубав „станује“ у дјелима. То је та непролазна и вјечна „логика“, којом одишу светоотачки текстови од најранијих

¹⁸ Уп. Гуревич, П. С., *Вера как основание мира*, Онтология веры: монография, Р. К. Омельчук; Москва, 2011, 6–7.

¹⁹ Уп. Undusk, Rein, „Faith and reason: charting the medieval concept of the infinite“, *Trames*, 2012, 16 (66/61), 1, Tallinn, 39.

дана хришћанства. Вјера је пратила љубави,²⁰ а уколико дјела човјекова, моралне и религиозне природе, међусобни односи, вредносни системи и схватања – нису започети и дубоко укоријењени у вјери, – заиста губе сваки дубљи смисао,²¹ постајући неважни за промишљање човјекове егзистенције. Таква вјера се одређује као унутарње јединство, јединство духа.²²

Ако направимо пресјек историје човјекове мисли, видјећемо да се вјера најчешће посматрала као религиозни гносеолошки феномен, док су њене мистичке и когнитивне стране занемариване, уз изузеће етичког плана (морално оправдање вјере) које је било присутно крајем XVIII и почетком XIX стољећа. Треба напоменути да је у знатној мјери протестантска неортодоксна мисао водила критику религије и философску критику вјере.²³

Област вјере је префињени духовни свијет субјективних доживљаја и стремљења. Вјера је унутарњи стожер личности и као таква она битно одређује човјекова опредјељења и животна усмјерења. У етичком смислу вјера прије свега означава способност да се повјерује, то је својеврсна морална способност и сила, која полази од душевне утемељености и снажног духовног упоришта. Вјера је основа повјерења,²⁴ а повјерење је у ствари темељ будуће искрене и непоколебљиве вјере. Само јединство вјере и повјерења одликује цјелину човјекове личности – њен идентитет, који остаје непромијењен у овом промјењивом и пропадљивом свијету. Када год људи одбаце духовне оријентире, губе и вјечне вриједности, а друштво и култура, као поља човјекове душевно-духовне дјелатности запада у унутрашњу кризу. Излазак из тако створене ситуације једино треба тражити у моралном препороду људи, који се, опет, искључиво дешава на духовном плану, још прецизније казано, на религиозној основи.²⁵ Вјера није само историјски, лични – већ егзистенцијални феномен. То овдје значи да утиче на природу истине, не само у хипотетичком, теоријском смислу него да она постаје носилац сотириолошке мисли.²⁶

²⁰ Ср. Завершенский, Г., „Размышления о вере: личностный аспект“, *Церковь и время*, № 2 (27), 2004, 122.

²¹ Уп. Свешников Владислав, *Прикосновение веры*, Москва, 2005, 16.

²² Ср. Хомяков, А. С. *Церковь одна*, Хомяков, А. С. Работы по богословию. Соч. в 2-х томах – Москва, 1994, Т. 2, 9.

²³ Уп. Гуревич, нав. *дјело*, 10.

²⁴ Ср. Ивановская, О. В., „Нужна ли вера человеку?“, Научно-теоретический журнал *Научные проблемы гуманитарных исследований*, Выпуск 11, 2011, 219.

²⁵ Уп. Любимова, А. Б., „Роль традиционных семейных ценностей в укреплении семьи“, *Социология*, 2007, № 3/4, 64.

²⁶ Ср. Ferré, Nels F. S., „Biblical Faith and Philosophic Truth“, *Philosophy, Religion*,

Вјера је та која води спасењу. Коначно, у срцу човјека треба тражити источник вјере и повјерења и у другог човјека и у Бога.

Код Климента Александријског налазимо да је вјера пут истине на који излазе различити путеви мудрости.²⁷ Таква вјера је унутарње сагласје/споразум, које нас сједињује с невидљивим постојањем, јер је вјера тијесно повезана са слободном вољом, пројављујући се као „разумна жеља“. Ако можемо рећи да је слободна воља „принцип дјелања“, онда проиходи и да је вјера такође „принцип дјелања“, постајући „благоразумна основа воље“.²⁸ Из оваквог приступа вјери слиједи да је она испред сваке „умне дјелатности“ и самим тим лежи у основи сâмог дјела.²⁹ Ипак, пошто вјера није „производ мишљења“ – испада да је акт воље, тако да она испуњава „унутарњим задовољством“ свако расуђивање, које се односи на постојање Бога, на духовни свијет, побуђујући нас на одговарајућу активност.³⁰ Нужним се чини закључак да је за александријског богослова вјера много претежнија од разума.³¹ Нарочиту пажњу треба обратити на однос вјере према спасењу – она постаје сила, моћ, која води човјека путем спасења, путем који води у вјечни живот.³² То повлачи за собом да вјера не може бити нешто обично, пријемчиво, доступно свакоме на први поглед, коначно некакав плод слијепе случајности. Она је прије свега нешто божанско, то је небеска искра коју кад се дохвати човјекове душе ништа земаљско не може савладати, нити икакав страх својствен људској природи може разрушити. Вјера је, слободно и заједно са александријским учитељем закључимо – први корак на путу спасења.³³ На том путу нужно долази до најтјешњег међусобног јединства вјере и знања. Нити је само вјера водиља човјекова, нити је пак знање супротстављено вјери. Право знање је оно које усваја садржај вјере, прикупљен другим учењем и оно је непоколебљиво, оно је испуњавање воље Божије, које се достиже непрекидним дјелањем човјекове воље.³⁴ То је пуни смисао Климентових схватања о вјери и знању.

and the Coming World Civilization, 1966, 201.

²⁷ Уп. *Strom.* II, 4, 1.

²⁸ *Strom.* II, 2.

²⁹ Ср. Цветков, П. И., *Апологетический труд Феодорита Кирского*, Чтения в Обществе любителей духовного просвещения, Ч. 1, 1875, 324.

³⁰ Уп. Мышцын, В., *Учение Св. апостола Павла о законе дел и законе веры*, Сергиев Посад, 1894, 160.

³¹ Уп. Зайцева, И. В., „К вопросу о соотношении понятий ‘вера’ и ‘разум’ в ‘Строматах’ Климента Александрийского“, *Научные ведомости*, № 9 (64), Белгород, 2009, 22.

³² Уп. *Strom.* II, 52, 1.

³³ *Strom.* II, 31, 1.

³⁴ Ср. Попов, К. Д., *Вера и ее отношение к христианскому знанию*, Москва, 1906, 600.

На основу општих црта, насталих као резултат разматрања више различитих типологија, могуће је извести следећу одредбу самог феномена вјере: вјера је психолошко стање у којем је оријентир жељени резултат, као подстицај се јавља њен извор, а садржај увијек диктира човјекова животна философија. Чињеница је да поимање „стања“ најтачније одражава карактер феномена вјере.³⁵ За мислиоце XX стољећа варирање односа између религије и науке узроковано је критиком науке и научне рационалности,³⁶ која предњачи у радовима руских религиозних философа с краја XIX и почетка XX стољећа, гдје ова критика има негативан предзнак повезан с критиком науке и експанзијом научног-механицистичког погледа на свијет (Берђајев, Иљин, Фјодоров, С. Булгаков, Флоренски...). По свој прилици, њихов негативан однос према научном путу сазнања заснован је на неприхватању тезе о самодовољности науке, и као резултат неопходности враћања њеним основама, при чему су јасне представе о њима нестале приликом процеса ширења механицистичке философије живота.³⁷ У суштини овдје је кључно постављање питања о правима и могућностима, границама и функцијама човјековог разума, односно о извору и начинима достизања истине. Показује се да мисао хришћанског Истока даје одговор на мисао хришћанског Запада.³⁸ Не одбацујући неопходност научног знања могући излаз из дате противстављене позиције разума и вјере, налази се у човјековом обраћању Богу, преображају узрокованом личним религиозним опитом. Тада ће вјера и разум допуњавати једно друго, поништава се сваки конфликт, а у крајњем случају дати феномен човјековог односа према свијету, човјеку, Богу – добијају „хармонично“ обиљежје, које би се условно могло назвати антиномијским дуализмом.

Проучавањем научног материјала, узимајући притом и резултате емпиријских истраживања, могли бисмо извести закључак да су психолошке компоненте феномена вјере оријентир, исходиште и мисао живота, који човјек води. Ту ћемо срести различите типове вјере. Од вјере као повјерења, вјере у ауторитете, вјере у информације (које се по правилу не провјеравају, али трпе провјеру), вјера у

³⁵ Ср. Горячев, В. А., „Классификация типов веры“, *Социально-экономические явления и процессы*, № (037), 2012, 169.

³⁶ Уп. Воденко, К. С., „Соотношение религии и науки в культуре XX века“, *Грамота*, № 5 (11) 2011, часть 2, 48.

³⁷ *Истио*, 49.

³⁸ Ср. Полторацкий, Н. П., „Русская религиозная философия“, *Вопросы философии*, 1992, № 2, 139–140.

информације које се не могу провјерити, вјера у другог, вјера у себе (рационалног карактера) и оне ирационалне, као и оне религиозног и битијног карактера, ако се посматра сфера у којој се вјера остварује. Видјећемо да је оријентир увијек хоризонт будућности, који формира човјек у својој свијести. Источник вјере је гарант реализације оријентира и то је у ствари или нека виша сила или унутарња увјереност. И на концу, смисао живота који води човјек одређује не само центар вјере него и покреће сáми источник вјере као кључна дјелатна способност човјекове личности.

Истински међусобни однос између вјере и знања полази од тога да практични елементи човјековог духа имају заиста огромни значај у актима религиозне вјере, али ипак уважава се чињеница да се вјера не базира само на њима већ има и своје посебне темеље у сáмим теоријским компонентама људског духа.³⁹ Свако испитивање рационалног познања свијета за собом повлачи и одређивање граница људског сазнања. Посебно нас, овом приликом, интересују границе религиозног сазнања, па увиђамо да наука посљедњих деценија поприма неklasичне особине и у своја истраживања укључује духовне, социо-културне и антрополошке елементе, што опет отежава повлачење оштре демаркационе линије између рационалног и ирационалног, знања и вјере...⁴⁰ Концепција двојне истине, карактеристичне за средњовјековну философију на Западу (Окам, Абелар, Аквински) ипак не исцрпљује у пуној мјери тако сложен однос између религије и науке, односно вјере и знања. И религија и наука превазилазе своје гносеолошке и методолошке претпоставке, а најдубљи налази једног погледа на свијет повлаче за собом нарочит комплекс моралних, друштвених и естетичких поставки, које могу бити супротстављене једне другима. Непомирљивост двају опонентних свјетоназорских модела започиње у ствари од одређења поријекла свијета и човјека, а завршава у суштински непремостивим проблемима. Историја показује да ауторитет истине расте и јача, како она добија на својој недвосмислености.⁴¹ Тако у први план пропитивања односа између вјере и знања, религије и науке, избија проблем истине. Истина постаје вододијелница између религије и научног сазнања. Класично научно одређење истине би било да је истина мноштво појединачних истина, које узете заједно дозвољавају да се формира јединствена слика стварности. Слично томе, религиозни опит полази од то-

³⁹ Уп. Введенский, А. И., *Религиозное сознание язычества*, т. 1, Москва, 1902, 47.

⁴⁰ Ср. Сидорова, Л. П., „Гносеологический аспект взаимоотношений религиозной веры и рациональности“, *Философские науки*, 2013, № 6 (22), 224.

⁴¹ Уп. *исто*, 225.

га да се божанским откривењем истина доживљава у својој пуноћи и јединствености. Међутим, овако оштро противстављање два типа истине ипак до краја не изражава специфичност њиховог различитог приступа. Као прво, религиозни опит подразумијева и појединачне „дјелове“ истине који се налазе у бројним светоотачким дјелима и искуствима отаца подвижника Христове љубави и науке. Као друго, неklasична /модерна/ савремена научна парадигма озбиљну пажњу посвећује питањима интуиције и увида, који су релевантни судионици стваралачког научног процеса.

Одатле производи да чак и уколико зачас занемаримо дубока историјска истраживања, можемо устврдити да противрјечје религије и науке није повезано само с њиховим суштинским карактеристикама него и с историјском промјењивошћу у значењу ових форми сазнања. Увиђамо да класични тип рационалности, у знатној мјери више од неklasичне науке, одступа од религиозновјерских поставки. Као илустративну опаску можемо навести једну од дефиниција религиозне вјере, гдје се она одређује као својеврсно духовно стање у коме човјек прихвата, вјерује, сматра истинитим – нешто што само по себи није очигледно, не може бити утврђено, што тражи убједљиве доказе, без упоришта у текстовима или свједочанствима, чији је ауторитет тако велики да се морају једноставно усвојити као такви.⁴²

Особеност природе религиозног познања је таква да кључна дјелатност субјекта прелази у самораскривајућу активност објекта познања. Религиозно познање допушта постојање тајни у природи, које су несазнатљиве. Свијест о овој недостатности људског сазнања у човјеку открива способност да ову тајну усваја, без да је до краја рашчлани. У тој врсти сусрета човјека са свијетом – сазнати не значи препарирати и раздијелити на појединачне цјелине, оставивши од објекта беживотни скелет. Сазнање је овдје у ствари саживљавање са објектом сазнања. Акт религиозног познања је акт откривења. Не само откривења Божијег човјеку него и откривања сáмог човјека другоме, кроз дјеловање на њега, које као да не долази из наше унутрашњости, већ из сáме сфере бића упада у најскривеније дубине човјековог најунутарњијег бића. Сљедствено томе, у тренутку одношења човјека са Богом, прекорачују се границе свакодневног концепта сазнања, а ступа виши ниво субјект–објект односа. Објект није више нешто скроз пасивно – Бог као објект је активна стваралачка

⁴² Ср. Кураев, А. В., *Религиозная вера и рациональность*, Гносеологический аспект, Рациональность на перепутье, кн. 1, Москва, 1999, 125.

личност, а субјект и објект постају учесници, боље казано судионици дијалога. Тај дијалог налази своје највидљивије остварење у молитвеном односу човјека према Богу. Ту се укида монолог. Молитвени однос је личносни однос по преимућству. Молитва тражи цијелог човјека, потпуно измиреног и са собом и са Богом. Молитва је то средство и начин на који човјек усваја и осваја бесконачно пространство тајне свијета, човјека и коначно Божијег бића.

Исто тако, право, аутентично знање неодвојиво је од просвећења благодаћу, која суштински мијења човјеков разум. А будући да је предмет созерцања лично биће, лично постојање, истинито знање – онда оно подразумемијева сусрет, узајамни однос, вјеру као доживљај и прихватање личног присуства Живог Бога, који се открива човјеку. Богословље, као истинско знање о истинском Богу, Богу Истини, хранећи се созерцањем, тим умним „гледањем“ неизрециве красоте Лица Божијег, нема за циљ безмолвије, него хранећи се созерцањем упућује на безмолвије, на свештено тиховање, да би се смирењем приступило новом начину употребе мисли и ријечи. Језик човјечији добија виши и другим путем недостижни смисао. Зато истинско богословље врхуни у славословљу и преображава смисао живота у правцу свецијелог и непрекидног хваљења Бога. Код Светог Јована Дамаскина, који је аутор прелијепих пјесама у славу Творца, богословље прелази у литургијско славословље, без премца у цјелокупној свјетској духовној поезији.

Хришћанска вјера није психолошко стање нити вјерност у свакодневном, прозаичном значењу. Вјера је прије свега онтолошка веза између човјека и Бога, унутарња повезаност, која се човјеку даје кроз крштење и миропомазане. Тај дар свише преображава, препорађа и оживљава истинску, најдубљу човјекову природу. Таква вјера, као онтолошко учествовање – укључена је у лични сусрет Бога и човјека, који се одвија у човјековом срцу, а постаје темељем и условом сваког богословског знања.⁴³ Тајна вјере као личног сусрета и онтолошког саучествовања и саприпадања човјека и Бога, специфична је карактеристика богословског језика и знања, које се кроз апофатичко богословствовање открива безмолвију обожења човјека.

⁴³ Ср. Лосский, В. Н., „Вера и богословие“, *Вестник Русского Западно-Европейского Патриаршего Экзархата*, № 101–104, 1979, 103.

Литература

Audi, R. (2008), „Belief, Faith, and Acceptance“, *International Journal for Philosophy of Religion*, Vol. 63, No. 1/3, Ethics of Belief: Essays in Tribute to D. Z. Phillips, 87–102.

Lehrer, K. (1994), „Knowledge, faith and skepticism“, *Scientific and Religious Belief, Philosophical Studies*, Volume 59, 1–25.

Введенский, А. И. (1902), *Религиозное сознание язычества*, т. 1, Москва.

Воденко, К. С. (2011), „Соотношение религии и науки в культуре XX века“, *Грамота*, № 5 (11), часть 2, 47–51.

Горячев, В. А. (2012), „Классификация типов веры“, *Социально-экономические явления и процессы*, № (037), 166–169.

Гуревич, П. С. (2011), *Вера как основание мира*, Онтология веры: монография, Р. К. Омельчук; Москва.

Завершенский, Г. (2004), „Размышления о вере: личностный аспект“, *Церковь и время*, № 2 (27), 119–134.

Зайцева, И. В. (2009), „К вопросу о соотношении понятий ‘вера’ и ‘разум’ в ‘Строматах’ Климента Александрийского“, *Научные ведомости*, № 9 (64), Белгород, 21–24.

Ивановская, О. В. (2011), „Нужна ли вера человеку?“, *Научно-теоретический журнал Научные проблемы гуманитарных исследований*, Выпуск 11, 219–224.

Кураев, А. В. (1999), *Религиозная вера и рациональность*, Гносеологический аспект, Рациональность на перепутье, кн. 1, Москва.

Лобовик Б. А. (1986), *Религиозное сознание и его особенности*, Киев: Наукова думка.

Лосский, В. Н. (1979), „Вера и богословие“, *Вестник Русского Западно-Европейского Патриаршего Экзархата*, № 101–104, 101–112.

Любимова, А. Б. (2007), „Роль традиционных семейных ценностей в укреплении семьи“, *Социология*, № 3/4, 64–70.

Маројевић, Н. (2014), „Знање и вјера“, *Смисао*, Часопис Одјелъња за друштвене науке Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори, III/1–2 7–12.

McDermott, J. M. (2002), „Faith, Reason, and Freedom“, *Irish Theological Quarterly*, 67, 307–332.

Мышцын, В. (1894), *Учение Св. апостола Павла о законе дел и законе веры*, Сергиев Посад.

Полторацкий, Н. П. (1992), „Русская религиозная философия“, *Вопросы философии*, № 2, 139.

- Попов, К. Д. (1906), *Вера и ее отношение к христианскому знанию*, Москва.
- Свешников, В. (2005), *Прикосновение веры*, Москва.
- Сидорова, Л. П. (2013), „Гносеологический аспект взаимоотношений религиозной веры и рациональности“, *Философские науки*, № 6 (22), 224–236.
- Swinburne, R. (2005), *Faith and Reason*, Oxford.
- Undusk, R. (2012), „Faith and reason: charting the medieval concept of the infinite“, *Trames*, 16 (66/61), 1, 3–45, Tallinn.
- Феофан, Епископ (1890), *Начертание Христианскаго правоученія*, Москва.
- Ferré, N. F. S. (1966), „Biblical Faith and Philosophic Truth“, *Philosophy, Religion, and the Coming World Civilization*, 198–212.
- Hick, J. (1988), *Faith and Knowledge*, London.
- Хомяков, А. С. (1994), *Церковь одна*, Хомяков, А. С. Работы по богословию. Соч. в 2-х томах – Москва, Т. 2.
- Цветков, П. И. (1875), *Апологетический труд Феодорита Курского*, Чтения в Обществе любителей духовного просвещения, Ч. 1.
- Clemens Alexandrinus (1960), *Stromata I–VI* (O. Stählin, ed; L. Früchtel, re–ed.), GCS 52, Berlin: Akademie–Verlag.
- Чеснова, Е. Н. (2013), „Вера и эсхатология: критериальный подход к содержанию понятий в их взаимосвязи“, Е. Н. Чеснова, Е. Г. Якимова, *Научный диалог*, № 12 (24): Общественные науки, 144–156.
- Чеснова, Е. Н. (2011) „Особенности раскрытия сущности феномена религиозной веры в теологии и богословии“, *Научные ведомости БелГУ. Серия: Философия. Социология. Право*, № 20 (115), 315–319.
- Шахов, М. О. (2008), *Религиозное и научное знание, религиозная и научная вера*, Проблема демаркации науки и теологии: современный взгляд, Москва.
- Яковенко, И. А. (2011), „Проблема соотношения религиозного и научного знания“, *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология*, № 3, 20–28.
- Welker, M. (2008), „The Demarcation Problem of Knowledge and Faith: Questions and Answers from Theology“, *Clashes of Knowledge, Knowledge and Space*, Volume 1, 145–153.

Примљено: 1. 7. 2015.
Исправљено: 6. 7. 2015.
Одобрено: 10. 8. 2015.

FAITH AND KNOWLEDGE

Nikola Marojević

*Eparchy of Budimlje and Nikšić,
Nikšić, Montenegro*

***Summary:** The article deals with the relation between faith and knowledge. Starting from the gnoseological, the ethical, throughout the philosophical, the author comes to the theological perspective of their complex relationship. Faith is the key phenomenon of the human being, and the basic element of religious life itself. Cognition, within the context of religious comprehension, is the union with the object of learning. The act of religious learning is the very act of revelation. Christian faith is not a psychological state nor the faith in everyday, common sense, but above all it is an ontological relationship between man and God.*

***Key words:** faith, knowledge, phenomenon of religious faith, revelation, prayer.*